

СЕКЦІЯ 3 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.8:338.5:330.15

Боднар О.В.

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу ціноутворення,
кон'юнктури та інфраструктури ринку
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

РЕНТА В СИСТЕМІ ВАРТІСНИХ КОНЦЕПЦІЙ

Стаття присвячена дослідженню позиціонування ренти в системі вартісних концепцій через еволюцію розвитку синтезу теорії ренти та теорії вартості в роботах представників класичної школи політекономії, школи фізіократів, представників неокласичного напрямку, висвітлено підходи до здійснення рентного регулювання через механізм ціноутворення на сільськогосподарську продукцію за умов планово-адміністративної системи та в сучасних ринкових умовах.

Ключові слова: рента, механізм ціноутворення, земельна ділянка, витрати виробництва, додаткова вартість, додана вартість.

Боднар О.В. РЕНТА В СИСТЕМЕ СТОИМОСТНЫХ КОНЦЕПЦИЙ

Статья посвящена исследованию ренты в системе стоимостных концепций через эволюцию развития синтеза теории ренты и теории стоимости в работах представителей классической школы политэкономии, школы физиократов, представителей неоклассического направления, освещены подходы к осуществлению рентного регулирования через механизм ценообразования на сельскохозяйственную продукцию в условиях планово-административной системы и в современных рыночных условиях.

Ключевые слова: рента, механизм ценообразования, земельный участок, издержки производства, дополнительная стоимость, добавленная стоимость

Bodnar O.V. RENT IN THE VALUE CONCEPTS

The article investigates positioning rent in system cost concepts through the evolution of synthesis theory of rent and the theory of value in the work of the representatives of the classical school of economics, School Physiocrats, representatives of the neoclassical trend, highlighted the approach to rental regulation through the pricing mechanism for agricultural products on the planned administrative system and in market conditions.

Keywords: rent, pricing mechanism, land, production costs, added value.

Постановка проблеми. Серед багатоманітності існуючих на сьогодні економічних категорій, які є складовими цінового механізму однією із найдавніших є земельна рента. Дослідження природи її виникнення та дискусійних положень щодо її ролі у формуванні цін на сільськогосподарську продукцію були започатковані ще представниками школи фізіократів і слід відмітити, що і на сьогодні не втратили своєї актуальності. Крім того питання утворення ренти, її видів та проблема рентного регулювання є надзвичайно важливими в контексті гострих дискусій щодо запровадження ринку землі в Україні та розміру ціни на землі сільськогосподарського призначення.

Аналіз останніх досліджень. У період розвитку радянської економічної науки теорія рентних відносин та методичні і практичні засади формування і розподілу ренти через механізм ціноутворення в різних суспільно-економічних формаціях були темою досліджень таких науковців аграрників як Лукінов І.І., Пасхавер Б.Й., Шпичак О.М. та інших [1-3]. Дослідження розвитку теорії ренти та ціноутворення через синтез підходів економічної теорії, розробкою концептуальних основ теорії ренти як постійно розвиваючої системи відносин в процесі становлення сучасної економіки були одними із основних у працях Зельднера А.Г., Б.Н. Кузика, Р.П. Кудряшової, В.А. Мещерова, С.А. Кимельмана, А.Е. Сагайдака та інших [4-7].

Постановка завдання. Дослідити позиціонування ренти в системі вартісних концепцій через еволюцію розвитку синтезу теорії ренти та теорії

вартості, підходи до здійснення рентного регулювання через механізм ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Виклад основного матеріалу. Вперше спроба поєднання теорії вартості та теорії земельної ренти була здійснена засновником класичної політичної економії У. Петті. У своїй роботі «Трактат про податки та збори» він визнає ренту як уособлення сукупної сільськогосподарської вартості, яка породжується працею та визначається як створений нею надлишок над тим, що необхідно для підтримання життя. [8, с. 33-34] Таким чином, В. Петті порівнював ренту до всієї додаткової вартості не розмежовуючи останню на прибуток і ренту. [8, с. 72] Отже можемо бачити у працях У. Петті первинний синтез трудової теорії вартості та теорії ренти.

Щодо проблеми первинності і вторинності ціни продукту та ціни землі у його працях знаходимо наступне: «високий попит на хліб підвищує його ціну, а тому і ренту землі, на якій росте хліб, і, в результаті ціну самої землі» [8 с. 38]. Таким чином, Петті схилився до думки, що ринкову ціну формують гірші за якістю ділянки та доводив первинність ціни відносно земельної ренти.

Питання земельної ренти була центральною проблемою представників фізіократичного напрямку школи класичної політекономії. Її засновник Ф. Кене, який додаткову вартість визнавав виключно як земельну ренту, яка створювалася в процесі виробництва і була результатом дій сил природи [9, с. 149]

Уточнення питань теорії ренти школи фізіократів були здійснені у працях А.Р.Ж Тюрго. Дохід капіталістів –землевласників він розглядає через призму позичкового проценту, який визначається розміром ренти. За рахунок вартості товару відбувається відшкодування затрат капіталу. Тюрго здійснює поділ додаткової вартості на прибуток власника капіталу, прибуток, що є підприємницьким доходом (відшкодування праці, ризику) та ренту [10, с. 139] У працях Тюрго також існували передумови щодо формування відмінностей у розмірі ренти залежно від рівня інтенсифікації та місця розташування ділянки. [11, с. 59]

Подальший розвиток проблеми поєднання теорії вартості та теорії земельної ренти знаходимо у працях А. Сміта. У нього проблеми земельної ренти викладені в рамках його концепції щодо природи вартості продукту. Сміт відводить ренті одне з найважливіших місць в системі вартісних відносин, він визначає механізм її утворення в системі цін, виявляє роль монопольної ціни та монополії в утворенні ренти.

Рента розглядається ним як багатство суспільства, яке створюється родючістю землі. Вона є платою за користування землею, та відповідно являє собою монопольну ціну. Сміт вважав, що «Рента входить в склад ціни товару іншим чином ніж заробітна плата та прибуток ... більший чи менший розмір ренти залежить від більшого чи меншого розміру ціни... Ціна продукту дає високу чи низьку ренту чи не дає ніякої ренти в залежності від того, який розмір ціни ... чи перевищує вона суму, необхідну для покриття заробітної плати та прибутку. [12, с. 131].

Таким чином ренти відносини розглядаються А. Смітом через призму вартості та її розподіл на елементи. Його вартісна концепція полягає в тому, що вартість товару визначається працею, затраченою на його виробництво. Для того щоб отримати певний товар призначений для обміну необхідно витратити працю на його виробництво. Таким чином, сформулював так звану «догму Сміта», згідно якої ціна товару складається з трьох елементів: заробітної плати, прибутку та ренти. «Ці три частини... в кінцевому випадку складають всю ціну хліба» [12, с. 76]

Економічні роботи Сміта були базою для подальших досліджень теорії ренти. Серед них слід відмітити праці Дж. Андерсона. Своє бачення ціни хліба він висвітлював відносно гірших умов його виробництва. В своїй праці «Спостереження за способом підвищення духу національної промисловості» він відмічає, що «кожна країна має землі з різним рівнем родючості, тому орендар, який обробляє більш родючу землю, може постачати на ринок свою продукцію за нижчою ціною, ніж той, хто обробляє менш родючі землі. Проте, якщо не вистачає продукції, яка вирощена на родючій землі, для того щоб забезпечити ринковий попит, то ціна товару на ринку піднімається до того рівня, який достатній, щоб відшкодувати витрати на обробку менш родючої землі. Проте той орендар, який здійснює виробництво на більш родючій землі, має можливість продавати свою продукцію за тією ж ціною, що орендар гірших земель. В результаті чого він отримає значно більше, ніж внутрішня вартість продукції, яку виробив. Тому багато орендарів бажать обробляти більш родючі землі та платити за це певну премію. Розмір цієї премії буде залежати від рівня родючості землі. Вона є тим, що ми називаємо рентою. Таким чином Андерсон бачить відмінність в утворенні вартості від ціни продукту, що визначається на ринку. В своїй праці «Дослідження природи зернових законів з роздумами про новий закон про зерно, що пропонується

для Шотландії» він підкреслював, що «не земельна рента визначає ціну продукції, але ціна продукції визначає розмір земельної ренти» [13, с. 46]

Наступним етапом розвитку теоретико-методологічних положень земельної ренти є вчення Д. Рікардо. У його працях спостерігається більш системне поєднання теорії ренти та теорії вартості. Йому вдалося показати, яке важливе місце займає рента в системі класичної політичної економії. [14, с. 89].

Досліджуючи природу ренти він писав наступним чином: «Коли земля є в надлишку, коли вона найбільш продуктивна та найбільш родюча, вона не дає зовсім ренти, і тільки тоді коли її продуктивна сила зменшується, і праця на ній приносить менше, частина початкового продукту більш родючих ділянок привласнюється у вигляді ренти. Якби повітря, вода, тиск атмосфери були неоднорідними за своєю якістю, якби вони були б у власності, і кожен із них був би в обмеженій кількості, то вони, як і земля, давали б ренту» [15, с. 116].

Доктрина ренти Рікардо набуває теоретичного та практичного характеру ґрунтуючись на визначенні вартості, яке було дане А. Смітом, та позицій щодо приватної власності на землю. Як вважає ряд дослідників (Мещеров В.А., Кудряшова Р.П., Зельднер А.Г. та інші) починаючи від Рікардо до теперішнього часу практично не відбулося суттєвого розвитку в аспекті синтезу теорії вартості та ренти не змінилося. Він визначив ренту як економічну категорію та вказує на неприпустимість змішування ренти з орендною платою, виводить ренту з категорій повсякденного життя в категорії економічної теорії. Рікардо вважав, що розмір ренти цілком визначається природно-географічними умовами, а її отримання ґрунтується на праві власності. Земельні ділянки поділяються за рівнем родючості. Рікардо вважав, що при заселенні будь-якої країни спочатку обробляються найбільш родючі ділянки, а потім, по мірі збільшення населення, приходиться переходити до обробітки менш родючої землі. Поки підлягають обробці тільки ділянки найвищої якості, ніякої ренти немає. Коли приходиться переходити до гірших за якістю ділянок, то перші повинні давати надлишок доходу, оскільки гірші ділянки повинні відшкодувати всі витрати виробництва, інакше вони не були б залучені у виробництво. Цей надлишок залишається землевласникам в якості земельної ренти. Цю думку він відображає наступним чином: «Із розвитком суспільства обробляються ділянки другого рівня родючості і відповідно на ділянках першого рівня родючості одразу виникає рента, її величина буде залежати від різниці в якості цих двох ділянок. Рента для другої за родючістю ділянки виникає тоді, коли надходить в обробку земля третього розряду за якістю. Це відбувається з приростом населення, який змушує країну вдаватися до землі гіршої якості, щоб мати можливість збільшити свій запас їжі, буде підніматися рента з усіх більш родючих земель» [15]. Таким чином, сама поява поземельної ренти залежить від необхідності переходити від ділянок кращої якості до менш родючих земель. Як уже зазначалася позиція Д. Рікардо, що при однаковій родючості землі не виникала б рента, тобто ренти не було б, якби кожна додаткова затрата праці та капіталу не приносила б нижчого рівня доходу. Якби шляхом інтенсивного навантаження працею та капіталом самих родючих земель при незмінних витратах виробництва, можна було б досягнути безкінечного збільшення кількості виробленого хліба, то ні про яку ренту не могло б бути мови, оскільки рента виникає тільки внаслідок

док різниці витрат виробництва на різних ділянках землі чи при використанні різних витрат праці та капіталу. З іншого боку, постійне зростання витрат виробництва хліба та зростаюча його дорожнеча, призводить до того, що людується приходиться витрачати свою працю у все менш сприятливих умовах.

На думку Рікардо, ціна хліба повинна бути такою, щоб можна було б за рахунок неї відшкодувати витрати виробництва на гірших землях. Таким чином він робить висновок, що «вартість хліба регулюється кількістю праці, затраченої на виробництво його на ділянках тої якості при якій не платять ренти ... Не тому хліб дорогий, що платиться рента, а рента платиться тому, що хліб дорогий» [15, с. 69-71]. Тобто рента є наслідком, а не причиною високих цін. Обмін товарів може відбуватися тільки по суспільній вартості, а не по індивідуальній. На його думку, суспільна вартість сільськогосподарського продукту визначається індивідуальною вартістю виробництва на гірших ділянках. В системі вартісних визначень земельна рента у Рікардо це є надлишок мінової вартості над дійсною вартістю [6, с. 36].

Подальший розвиток теорії ренти мав місце в працях К. Маркса. Теорія земельної ренти К. Маркса є продовженням і розвитком теорії середнього прибутку та ціни виробництва, а також своєрідною апробацією її дівості. Виникнення ренти як економічної категорії Маркс бачив не в сфері виробництва, а у сфері розподілу, де прибуток перетворюється в ренту. [3, с. 27-28]. Земельну ренту Маркс вважав формою реалізації монополії приватної власності на землю, так само як і додаткова вартість (прибуток) він вважав формою реалізації монополії класу капіталістів на засоби виробництва, яка застосовує сили природи.

Додаткова вартість створювана в сільському господарстві та її перетворення в земельну ренту була досліджена Марксом на прикладі монопольної власності на природні водоспади. Цю ренту він називав диференційною, оскільки вона утворюється як різниця між ринковою ціною продукту та індивідуальною ціною виробництва того капіталу, який монопольно застосовує сили природи [16, с. 598-600]. Насамперед Маркс розглядає ту форму диференціальної ренти, яка виникає на тих землях, які відрізняються один від одного або родючістю, або розташуванням. Різні розташування ділянок пояснює, чому при розораності нових земель може здійснюватися перехід як від кращої землі до гіршої та навпаки. Рівень родючості та розташування суттєво залежать від розвитку продуктивних сил: транспортної інфраструктури, рівня технологій в сільському господарстві, розвитку машинобудівництва для сільського господарства.

Маркс стверджував, що оскільки капіталістична конкуренція в сільському господарстві має місце в умовах, коли кращі ділянки землі уже зайняті, вона призводить до того, що регулюючою ціною виробництва є ціна виробництва гірших земель [16, с. 609].

Індивідуальні ціни виробництва сільськогосподарського продукту Маркс називає «дійсною ціною виробництва», а його суспільну ціну виробництва «фіктивною соціальною вартістю». На його думку, ринкова вартість сільськогосподарських продуктів змінюється в широких межах – від індивідуальної вартості продукту на гірших землях (верхня межа) до індивідуальної вартості продукту кращих земель (нижня межа). Ринкова ціна може виходити за ці межі, але це буде означати відхилення ринкової ціни від ринкової вартості. Ринкова вартість на думку Маркса «повинна відображати дійсну вартість» [17, с. 261]. Базою для визначення ринкової вар-

тості є індивідуальна вартість продукту з тих ділянок землі, які дають переважну кількість продукту даного виду.

К. Маркс продовжив дослідження Д. Рікардо щодо виникнення диференційної ренти II. Він зазначав, що вона утворюється внаслідок послідовних вкладень капіталів різної продуктивності на одній і тій же ділянці землі. Проте якщо Рікардо у теорії диференціальній ренти розглядав лише випадок, коли зниження продуктивності додаткових вкладень капіталу призводить до підвищення ціни виробництва та утворенню більш високої диференціальній ренти. К. Маркс показав складніші комбінації, які виникають при утворенні диференційної ренти, зокрема при постійних, знижувальних та підвищуючих цінах виробництва. [17, с. 437]

Позиція К. Маркса щодо утворення абсолютної ренти полягала у наступному. В сільському господарстві існує більш низька, ніж у промисловості, органічна будова капіталу, зайнятого в землеробстві. Це означає, що створювана тут додана вартість перевищує рівень середнього прибутку, що має місце в цілому в капіталістичному виробництві, тому ринкова вартість сільськогосподарської продукції вища за її суспільну ціну виробництва. Різниця між ринковою вартістю і суспільною ціною виробництва сільськогосподарської продукції утворює абсолютну земельну ренту. [17, с. 103-104].

Таким чином, К. Маркс всебічним дослідженням загального закону ренти обґрунтував вартісну концепцію в сільському господарстві, застосував закони створення додаткової вартості в сільському господарстві, розкрив процес формування ціни виробництва, розкладення додаткової вартості в сільському господарстві на процент, прибуток та ренту як результат конкуренції капіталів в умовах наявності в сільському господарстві двох монополій.

Подальші дослідження проблем розподілу ренти та її місця у механізмі формування цін на сільськогосподарську продукцію знайшли у роботах К. Каутського «Аграрне питання». Він вважав, що «диференціальна рента виникає з капіталістичного характеру виробництва, а не з приватної власності на землю, і вона не зникла б навіть тоді, коли земля була б власністю держави, а поступала б тоді не в окремих особам, а суспільству в цілому. Абсолютна рента виникає з приватної власності на землю ... та націоналізація землі дала б можливість знизити ціни на сільськогосподарську продукцію [18, с. 55-56].

Проблемі приватної власності на землю та утворення ренти в сільському господарстві значну роль у своїх дослідженнях приділяв В.І. Ленін. Він досліджував питання монополії на землю та уточнює сутність ренти у зв'язку із інтенсифікацією виробництва в сільському господарстві, що було суттєвим вкладом у розвиток теоретичної позиції формування диференційної ренти [19, с. 253-255].

Серед вітчизняних вчених, що ґрунтовно займалися дослідженням проблем формування та розподілу земельної ренти є академік Б.Й. Пасхавер. У своїй праці «Рентні проблеми в СРСР» він робить логічні висновки щодо виникнення диференційної ренти на гіршій ділянці. Зокрема капітал, вкладений в таку ділянку з надією лише на середню норму прибутку, приносить додатковий прибуток понад середню норму та як наслідок до сільськогосподарської галузі почнеться перелив капіталу Але оскільки нова суспільна ціна виробництва регулюється додатковою витратою капіталу, що вироблена з максимальною можливою ефективністю, то вкладення капіталу в розроблені ділянки є нерациональним. Як наслідок,

починаються пошуки нової гіршої ділянки, де ефективність витрат буде нижчою, ніж на тій гіршій ділянці, яка уже обробляється, проте не нижче ефективності тієї останньої витрати на кращому ділянці, яка регулює суспільну ціну. Як тільки така ділянка знайдеться, диференціальна рента, що виникла на попередній гіршій ділянці перетвориться на звичайну диференціальну ренту, так як ця ділянка вже не буде граничною за родючістю. [3, с. 65-68]

Ціна продукту визначається по гірших ділянках, проте на практиці немає можливості визначати такі ділянки, тому ціна визначається по середнім даним, а в формулу ціни вводять рентну складову у вигляді витрат на виплату орендної плати. Погоджуємося із думкою, що це лише технічний прийом розрахунку. Оскільки ціна продукту землі первинна, а ціна самої землі та рента є вторинними. Тому розвиток земельного ринку не підвищить цін і доходів товаровиробників, проте повинно забезпечити сільське господарство іпотечними кредитними ресурсами. Цінова кон'юнктура аграрного ринку визначається платоспроможним попитом та світовими цінами.

На нашу думку, Б. Й. Пасхавер справедливо зазначає, що механізм цін не може слугувати регулятором рентних відносин, оскільки рента не формує ціну, оскільки є частиною створеної доданої вартості. Проте досить дискусійним в науковій літературі є питання включення плати за користування землею в витрати виробництва. Дослідник вважає, що включення орендарем ренти в витрати виробництва не повинно впливати на рівень цін, оскільки такі індивідуальні витрати не будуть суспільно необхідними. В протилежному випадку ціни сільськогосподарських продуктів визначалися б не тільки реальними затратами на їх виробництво, але й формами рентних відносин. Отже, ним відстоюється думка, що лише на рівні безпосереднього товаровиробника в рамках його внутрігосподарських інтересів можна ренту і ціну землі розглядати як елемент авансованих засобів. Проте для суспільства – рента це лише частина прибутку, яка не бере участі в формуванні суспільно-необхідних затрат виробництва [3, с. 38-40].

Як свідчать дослідження в проблемі формування та виникнення ренти більше однотайності в наукових поглядах порівняно із методичними підходами щодо її розподілу. Слід відмітити, що вилучення природної ренти в ринкових умовах може здійснюватися за рахунок експортного мита, податків та неподаткових платежів. Одним із принципових питань в даному випадку є те, що потрібно забезпечити вилучення саме тієї частки доходу, яка прямо не пов'язана із ефективністю діяльності підприємства. В світовій практиці для цього використовуються фіксовані та рентні платежі.

Зокрема існують підходи, прихильниками яких були соціалісти, які ґрунтуються на позиції, що земля являється безоплатним даром природи і не потребує ніяких затрат на її виробництво та існує нерівноправність щодо необхідності платити ренту тим, що долею історії є, або по спадковості стали її власником. Оскільки рента це незаробленим доходом вони пропонують будь які платежі за неї використовувати державою в інтересах всіх, а не лише власників землі. Відома позиція Генрі Джордж, який запропонував ввести єдиний податок на землю, що береться державою в розмірі 100% ренти.

За умов планово-адміністративної системи розподіл ренти здійснювався шляхом внутрішньозональної диференціації закупівельних цін, диференціації надбавок до закупівельних цін для низькорентабельних та збиткових сільськогосподарських підприємств, сис-

тему цінового та дотаційного перерозподілу між високорентабельними та малорентабельними галузями.

Сьогодні в Україні часткове вилучення ренти відбувається через земельний податок, для підприємств, що займаються сільськогосподарською діяльністю, що в більшій мірі сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, раціональному використанню ресурсів, зниженню собівартості продукції сільського господарства, більш повно враховує індивідуальні умови відтворення в сільськогосподарських підприємствах [7] До 2016 р. цей податок був включений у фіксований (єдиний) сільськогосподарський податок. Він диференціюється залежно від грошової оцінки землі. Врегулювання рентних відносин з метою вирівнювання різних природно-економічних умов господарювання можливе через формування різних фондів соціально-культурних заходів, житлового будівництва для проживаючих на території здійснення їх господарської діяльності та ін.

Крім того рентне регулювання може здійснюватися шляхом вилучення у сільськогосподарських підприємств додаткового доходу пов'язаного із об'єктивно кращими природно-економічними умовами. Поділяємо думку Сагайдака А.Е., що його необхідно використовувати для підвищення родючості ґрунту, розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в сільському господарстві.

Слід відмітити, що в науковій літературі сьогодні виділяють анти ренту, під якою розуміють надприбутки, що привласнюються внаслідок хижацького використання природних ресурсів, в тому числі землі та забруднення навколишнього середовища [20, с. 164]. В подальшому необхідні будуть додаткові витрати на відтворення природних ресурсів, ліквідації екологічних зрушень, які в більшості випадків перевищуватимуть отриману анти ренту.

В сучасних умовах принцип вилучення земельної ренти виступає як принцип вилучення диференціальної ренти [7]. Слід відмітити, що розподіл I та II диференціальної ренти носить більше методологічний, ніж практичний характер, тому немає в науковій літературі однотайності щодо пропорцій та розмірів вилучення земельної ренти, щодо визначення чіткого розмежування рентної складової від отриманого прибутку підприємства. Зокрема Сагайдак А. Е. пропонує повне вилучення ренти у сільськогосподарських товаровиробників.

Дослідження свідчать, що в умовах планово-адміністративної системи існували методичні і практичні розробки щодо розподілу диференціальної ренти I та II, які були здійснені в Інституті аграрної економіки під керівництвом І.І. Лукінова та за участю Харченка Б.З. та Шпичака О.М.. В їх основу було покладено визначення кадастрових цін, які визначалися за витратами виробництва сільськогосподарської продукції по гірших землях та враховували заданий рівень рентабельності.

Висновки з проведеного дослідження. Первинний синтез трудової теорії вартості та теорії ренти було здійснено У. Петті, де він доводив первинність ціни відносно земельної ренти. Ці дослідження були продовжені Д. Рікардо, який зробив висновок, що чим вища ціна зерна, тим вища рента, яку отримують із землі, де його вирощують. Природу ренти він вбачає у наявності кращих та гірших за якістю земель як обмеженого ресурсу. Аналогічні висновки були здійснені Дж. Андерсоном, який зазначав, що не земельна рента визначає ціну продукції, але ціна продукції визначає розмір земельної ренти.

Всебічне обґрунтування загального закону ренти здійснено К. Марксом, із застосуванням закону створення додаткової вартості в сільському господарстві, що дозволило розкрити процес формування ціни виробництва, розкладення додаткової вартості в сільському господарстві на процент, прибуток та ренту.

Теоретично ціна продукту визначається по гірших ділянках, проте на практиці немає можливості визначити такі ділянки, тому ціна визначається по середнім даним, а в формулу ціни вводять рентну складову у вигляді витрат на виплату орендної плати, проте це лише технічний прийом

Формування додаткової вартості сільськогосподарської продукції в процесі її виробництва виключно як земельної ренти доводили представники школи фізіократів. А. Сміт поглибив зазначені дослідження доводячи, що додаткова вартість складається із трьох елементів: заробітної плати, прибутку та ренти.

Згідно Системи національних рахунків України рента, що виплачується за користування землею та ресурсами надр через валовий прибуток поряд із оплатою праці та податками входить до складу валової доданої вартості.

Зважаючи на досягнення Україною досить суттєвих успіхів у експорті такої сільськогосподарської продукції як зернові та олійні культури, на сьогодні, досить проблемним методологічною та практичним питанням є розподіл доходу у ланцюгу від виробника цієї продукції до її експортера та структура доданої вартості, яка при цьому формується. На нашу думку, саме дослідження місця ренти в системі вартісних концепцій в змозі методично обґрунтувати це питання. За умов сировинної орієнтації вітчизняної продукції аграрного сектору доходи усіх учасників ланцюгу від виробника сільськогосподарської продукції до експортерів формуються переважно за рахунок рентного доходу із землі. Країна, що формує свою додану вартість переважно за рахунок ренти із природних багатств, не може претендувати на місце серед розвинених країн світу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / О. М. Шпичак, П. Т. Саблук, В. П. Ситник [та ін.]; за ред. О. М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 585 с.
2. Лукинов И. И. Ценообразование и рентабельность производства сельскохозяйственных продуктов / И. И. Лукинов. – М.: Колос, 1964. – 423 с.
3. Пасхавер Б. И. Рентні проблеми в СРСР / Б. И. Пасхавер. – К.: «Наукова думка», 1972. – 191 с.
4. Государство и экономика: Факторы роста: монография / А. Г. Зельднер, И. Ю. Ваславская, В. К. Южелевский; РАН, Ин-т экономики. – М.: Наука, 2003. – 214 с.
5. Кудряшова, Р. П. Рента в современной экономике России: теория и практика: монография / Р. П. Кудряшова; Самар. гос. экон. акад. – Самара: Издательство Самар. гос. экон. академия, 2003. – 149 с.
6. Мещеров В.А. Современные рентные отношения: теория, методология и практика хозяйствования / В. А. Мещеров. – М.: Экон. науки, 2006. – 312 с.
7. Сагайдак А. Э. Экономический механизм реализации земельной собственности в условиях рынка: автореферат дис. на соискание уч. степ. д.е.н. / А. Э. Сагайдак – М., 1992. – 36 с.
8. Петти В. Экономические и статистические работы / Петти В. М.: Госуд. соц. экон. изд-во, 1940. – 324 с.
9. Кенэ Ф., Тюрго А.Р.Ж., Дюпон де Немур П.С. Физиократы. Избранные экономические произведения /Ф. Кенэ, А.Р.Ж. Тюрго, П.С. Дюпон де Немур; [предисл. П.Н. Ключкин; пер. с франц., англ., нем.] Эксмо. – М.: Эксмо, 2008. – 1200 с.
10. Тюрго А.Р.Ж. Избранные экономические произведения / Тюрго А.Р.Ж.. – М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. – 198 с.
11. Штейн В.М Развитие экономической мысли / В. М Штейн. – Ленинград: Сеятель, 1924. – 270 с.
12. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу і причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.
13. Anderson J. Inquiry into the Corn Laws; with a view to the New Corn-Bill Proposed for Scotland / J. Anderson. – Edinburgh, 1777. – 450с.
14. Любимов Л. Учение о ренте / Л. Любимов. – М.: Государственное издательство, 1927. – 501 с.
15. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Т.2. Петрозаводск, 1993. – 450 с.
16. Розенберг Д.И. Комментарии ко второму и третьему томам «Капитала» К. Маркса / Д. И. Розенберг, под ред. С.Л. Выгодского. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1961. – 654 с.
17. Маркс К. Теории прибавочной стоимости «Капитал» Т.4 / К. Маркс. – М.: Политиздат, 1978. – 674 с.
18. Каутский К. Аграрный вопрос / К. Каутский. – М.: Книжный дом «Либроком», 2012. – 352 с.
19. Ленин В.И. Полное собрание сочинений Т.17 / В. И. Ленин– М.: Издательство политической литературы. – 1968. – 652 с.
20. Шульга О.А. Теоретичні засади рентних відносин в сільському господарстві / Шульга О.А. // Економічний вісник університету – 2015. – Вип. 26(1). – С. 161-165.